

TELEVİZYONDA DİNİN TEMSİLİ; DİNİ İÇERİKLİ TELEVİZYON DİZİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**REPRESENTATION OF RELIGION ON TELEVISION; A REVIEW ON TELEVISION SERIES WITH RELIGIOUS CONTENT****Esin SERİN AKSOY**

Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, E- posta: esin0225@yahoo.com.tr, Sakarya/Türkiye, ORCID: 0000-0002-7118-0702

Özet

Geleneksel medya araçlarından birisi olan televizyon ülkemizde sıklıkla tercih edilen bir bilgi alma, eğlenme ve vakit geçirme aracıdır. Ülkemiz dizi sektörü son yıllarda oldukça gelişmiş ve çok yüksek reytinglere ulaşan dizilerin sayısı bir hayli artmıştır. Gençinden yaşlısına çok büyük bir kitle tarafından takip edilen televizyon dizileri, geleneksel medyanın dışına çıkarak sosyal medyada da sıklıkla adlarından bahsettirmekte ve birçok dizi yayımlandıkları saatlerde Twitter gibi sosyal medya platformlarında trend topik (en çok bahsedilenler) kategorisine girmektedir. Bu dizilerin konuları genel olarak birbirine benzemekte ve aşk, intikam, töre, entrika, aldatmak, aile ilişkileri vb. olaylar üzerinden izleyicileri ekrana kilitlemektedir. Fakat son yıllarda tabir yerindeyse ‘‘moda’’ olmaya başlayan başka bir konunun ise ‘‘din’’ olduğu görülmektedir. Prime time da yayınlanan ve ciddi reyting oranlarına ulaşan dini içerikli diziler bu çalışmanın inceleme konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmada televizyonda dinin temsili, dindarlık ve muhafazakarlık gibi kavramlar iki farklı televizyon kanalında yayınlanan iki dizi üzerinden söylem analizi ve gösterge bilimsel analiz yöntemleri ile incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Televizyon, Temsil, Din Temsili, Söylem Analizi, Gösterge Bilimsel Analiz

Abstract

Television, which is one of the traditional media tools, is a frequently preferred means of obtaining information, entertainment and spending time in our country. The TV series sector in our country has developed considerably in recent years, and the number of TV series that have achieved very high ratings has increased considerably. The television series, which are followed by a large audience, from young to old, go beyond traditional media and are frequently mentioned in social media, and many series fall into the trend topic (most mentioned) category on social media platforms such as Twitter at the time they are broadcast. The subjects of these serials are generally similar to each other and include love, revenge, custom, intrigue, cheating, family relations, etc. It locks the viewers on the screen through the events. However, in recent years, it is seen that another subject that has started to become "fashion", so to speak, is "religion". Serials with religious content, which were broadcast in prime time and reached serious ratings, are the subject of this study. In this study, concepts such as the representation of religion on television, religiosity and conservatism were examined through discourse analysis and semiotic analysis methods over two TV series broadcast on two different television channels.

Keywords: Television, Representation, Representation of Religion, Discourse Analysis, Semiotic Analysis

1. GİRİŞ

Televizyon ülkemize giriş yaptığı zamandan bu yana toplumumuzun gündelik hayatının bir parçası olmayı başarmıştır. İlerleyen teknoloji ile birlikte bir dönem sonra etkisinin azalacağı düşünülmüş olsa da yeni dönem dijital araçlarına yetişen televizyon içeriğindeki haber programları, diziler ve eğlence programları ile günümüzde gencinden yaşlısına hedef kitlesini genişleterek var olmaya devam etmektedir. Televizyonun kitleler üzerindeki etkisi geçmiş dönemlerden günümüze kadar yapılan birçok çalışma ile kanıtlanmıştır. Televizyonun kitleler üzerindeki etkisinin farkında olan kimseler düşünce ve görüşlerini yaygınlaştırmak amacıyla veya maddi kaygılarla (izlenme, reyting vb.) televizyon programlarını kullanmaktadırlar. Aşk, ihanet, aldatma, intikam, güç, töre, asker, polis vb. gibi ilgi çeken ve halkta karşılık bulan konuların daima televizyonda en fazla işlenen konular olması bu nedenledir.

Dini çevrelerin kitlelere doğru yolu göstermek ve inançlarını yaymak amacıyla televizyonun etkilerini fark etmesi çok uzun bir zaman almamıştır (Newman, 1996). Nitekim ülkemizde de televizyon ve din ilişkisi çok da yeni değildir. Sadece dini içerikler yayınlayan kanalların varlığı, ramazan aylarında her televizyon kanalında yayımlanan iftar ve sahur programları, dini içerikli dizi ve sohbetler bu ilişkinin göstergeleri arasındadır (Tillich, 2000:177). Fakat son dönemlerde ülkemizde dini söylem ve göstergeler neredeyse bütün televizyon kanallarında yayınlanan dizilere de sızmış ve dini içerikli olarak atfedilen birçok dizi yayına girmiştir. Bu dizilerin her birinde din ve dindarlık kavramları farklı göstergeler ve söylemlerle temsil edilmektedir.

Bu çalışmanın amacı her kesimden insanın rahatlıkla ulaşabileceği bir mecra olan televizyonda yayınlanan dini içerikli dizilerin; dini gösterge ve söylemleri ne şekilde kitlelere empoze ettikleridir. Kitlelerin düşünce ve tutumları üzerinde güçlü etkileri olan televizyon aracılığı ile dini dizilerde verilen söylemlerin analiz edilmesi bu çalışmanın önemini oluşturmaktadır. Bu çalışmanın sınırlılıklarını ise;

- i. İncelenen dizilerin yayınlandığı saatte izlemenin söylem ve göstergeleri tespit etmekte zorluklara neden olacağı düşüncesi ile YouTube üzerinden izlenmesi,
- ii. İncelenen dizilerin bölüm sayılarının farklı olması nedeniyle ilk beş bölümleri üzerinden genel bir değerlendirme yapılması
- iii. İki farklı yayın anlayışına sahip kanallardan iki dizinin seçilmesi
- iv. Ve incelenen dizilerin izlenme sayıları oluşturmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmada iki farklı kanaldan benzer içeriğe sahip iki dizi seçilmiş ve bu dizilerin içerisindeki dini gösterge ve söylemlerin benzer ve farklı yanları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İletişim araçlarında din temsili ile ilgili daha önce birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların ana kaynaklarından birisi Steve Bruce tarafından yazılan ve Amerika'daki televizyon kanallarında yer alan dini sunumun psikolojik ve sosyolojik analizini yapan Pray TV: Televanjelizmin Amerika adlı kitaptır (Bruce, 2019). Bruce, bu eserinde televizyonun ana amacının eğitim değil eğlence olduğunu iddia etmektedir. Bruce'a göre insanlar televizyonu vakit geçirmek amacıyla kullanmaktadır ve bu nedenle de televizyonda verilen dini bilgilerin amacına ulaşamayacağını iddia etmektedir.

Benzer çalışmalar Ülkemiz (Türkiye) de de yapılmıştır. Fakat Türkiye'de yapılan çalışmalar genellikle iletişim bilimleri ağırlıklıdır. Dini içerikli televizyon kanallarının

sayısının artması ve bazı programlarla dini isimlerin tanınır olmasıyla birlikte bilimsel araştırmalarda da artış gözlemlenmektedir (Kafalı, 2019:152). Bu kapsamda yapılan çalışmalardan birisi 2014 yılında Mete amdereli editörlüğünde yayınlanan ‘‘Medya ve Din’’ adlı kitaptır (amdereli, 2014). Bu alışma din anlatımını farklı medya kanalları aracılığıyla ele almış ve medyanın toplum üzerindeki etkilerinin incelendiği makalelere yer vermiştir. Ayrıca kitap içerisindeki bazı makaleler de televizyon ve din ilişkisinin incelendiği görölmektedir. ‘‘Dizilerde Dinin Temsili’’ (Zengin, 2014:73). Ve ‘‘Reklamlarda Dinsel Sembollerin Kullanımı’’ başlıklı makaleler bu çalışmalara örnek olarak gösterilebilir (Öztürk, 2014:289).

Türkiye’de kitle iletişim araçları ve din arasındaki ilişki sadece televizyon üzerinden incelenmemiştir. Doçent Doktor İbrahim Yenen’in ‘‘Gazete Haberlerinde Din’’ adlı makalesi gazete haberlerinde din sunumu ve temsili konularında yapılan ilk çalışma olarak dikkat çekmektedir (Yenen, 2015).

Sonuç olarak toplumsal hayatın neredeyse vazgeçilmez bir gerçekliği ve parçası olan din, farklı çalışma konuları ve alanları ile birlikte bilimsel literatürde de sıklıkla incelenen bir konu olmuştur. Toplumsal alanda sosyal gerçekliği bu kadar büyük bir kavram olan dinin televizyon gibi etki alanı yüksek bir kitle iletişim aracında nasıl ve ne şekilde temsil edildiği bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

3. TELEVİZYON DİZİLERİNDE DİNİN TEMSİLİ

Geleneksel medya araçlarından birisi olan televizyon kitleler üzerinde etki gücü çok yüksek olan bir medya aracıdır. Belirli bir fikir ve düşüncenin yayınladıştırılmasında ve kitlelere kabul ettirilmesinde önemli bir silah görevi yapan televizyonun etkileri üzerine birçok bilim insanı araştırmalar yapmıştır. Bu çalışmaların başında Pennsylvania Üniversitesi Annenberg İletişim Okulu dekanı olan Prof. George Gerbner tarafından geliştirilen Ekme ve Yetiştirme Teorisi gelmektedir (Özer, 2014, s. 24). Bu teori kapsamında Gerbner’e göre, televizyonu yoğun olarak izleyen bireylerin zihinlerine, televizyon dünyasının temsil ettiği gerçekler ekilmekte ve bireyler zaman içinde zihinlerine ekilen bu yeniden-üretilmiş temsillere inanmaya başlamaktadır. Bu noktada televizyonda temsil kavramı dikkat çekmektedir. Televizyonda temsil; bir olayın, olgunun, konunun veya durumun, insan hayatının, bir düşüncenin medyada yeniden düzenlenerek sunulmasını ifade etmektedir (Mutlu, 2008, s. 284).

Televizyonda temsil gerçeklerin, haber programlarından film, dizi veya reklamlara kadar yayın akışı içerisinde tekrar inşa edilmesidir. Bu inşa esnasında bazen temsil edilmek istenen ile temsil edilen arasında farklılar meydana gelebilmektedir. Bu durumun nedeni ise gündelik hayattaki gerçek ile televizyonda temsil edilen gerçeğin doğru veya yanlış olabileceği görüşüne dayanmaktadır. Postman’a göre bu temsil tanımı demode ve yanıltıcıdır. Burada dikkat edilmesi gereken konu temsilin gerçek veya yalan olmasından ziyade bu temsilin kitleler üzerindeki etki gücüdür (Postman, 2010, s.137). Medyada gerçekleştirilen temsiller, bireylerin zihinlerinde kavram ve düşünceler oluşturarak temsil edilen imajların gerçek hayatta karşılık bulmasını sağlamaktadırlar (Dönmezer, 2004).

Dolayısıyla televizyon izleyen bireylerin düşünce, inanış ve davranışlarını hatta bazen kimliklerini etkileme ve şekillendirme gücüne sahiptir. Televizyon dizileri içerisinde yer alan karakterlerle özdeşlik kuran bireyler gündelik hayatlarında bu karakterleri sevmekte, onların başına gelen olaylara sevinmekte veya üzölmekte, onlar gibi giyinip onlar gibi konuşmaya çalışmaktadırlar. Hatta televizyon dizilerinden etkilenerek çocuklarına özdeşlik kurdukları karakterlerin isimleri veren bireylere bile rastlamak mümkündür (Özer, 2014, s. 34).

Kitleleri etkileme gücü bu kadar yüksek olan televizyon içerisinde yine çok büyük kitlelerin hayatlarının değişmez bir gerçeği olan din olgusunun temsili de elbette çok önemlidir. Ülkemiz televizyonlarında dini içerikli kanallar ve programlar geçmiş dönemlerden beri

varlığını sürdürmüştür. Ülkemiz televizyonlarında dinin temsili etki değeri yüksek, haber değeri taşıyan konular özelinde (Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı vb.) ana haber bültenlerinde yer almaktadır (Yurduneri, 2021). Ayrıca İslamiyet Dinin özelinde kutsal kabul edilen cuma günleri ve Ramazan ayı içerisinde bazı din adamlarının yer aldığı programlar (Cuma'ya Doğru, Cuma Sohbetleri, Nihat Hatipoğlu ile İftara Doğru, Prof. Dr. Mustafa Karataş ile İftar Vakti, İftara Doğru vb.) aracılığı ile insanların din adamlarına sorular sorduğu bir formatın hakim olduğu bir yayın akışı şeklinde gündüz kuşağında yer almaktadır (Devran ve Basmacı, 2018). Ayrıca son dönemlerde dini repliklerin ve dini simgelerin (başörtülü kadınlar, namaz ve cami sahneleri vb.) sıklıkla kullanıldığı diziler (TRT1 – Huzur Sokağı, Show TV – Kızılıcak Şerbeti vb.) de televizyon akışı içerisinde yer almaya başlamış, izler kitlenin dikkatini çeken bu diziler prime-time (altın saat) kuşağında bile yayınlanma imkanı bulmuştur.

Enneli (2008)'ye göre İslami göstergelere sahip dizilerde, karakterlerin iyi veya kötü olarak ele alınmalarının temel sebebi dini kendilerince yorumlama sebepleridir. İyi karakterler, düşünce ve davranışlarını dini vecibelere dayandırdığı için iyidir. Kötü karakterler ise dini vecibeler karşısındır veya bu vecibeleri hayatını yönlendirecek ilkeler olarak benimsememektedir. Aileden aktarılan veya öğrenilen dini doğrular bu karakterlerce, ya sorgulanmadan kabul edilir ya da reddedilir. Bu davranışların sonucunda ise dizilerin içerisinde iyilik ve kötülüğü temsil eden bir yapı inşa edilmesine neden olmuştur.

4. YÖNTEM

Bu çalışmada; Geleneksel medya araçlarından televizyonun hala etkin bir güce sahip olduğu ülkemizde iki farklı yayıncılık anlayışı çerçevesinde yayın yapan televizyon kanallarında yayınlanan dini içerikli iki dizide vurgulanan din temsillerinin farklılık ve benzerliklerinin incelenmesi amacıyla söylem analizi ve gösterge bilimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. İncelemesi yapılan dizilerin ilk beş bölümleri 01.12.2022-11.01.2023 tarihleri arasında Youtube üzerinden incelenmiş; dizilerin izlenme sayıları ve diziler içerisinde yer alan dini söylem ve göstergeler analiz edilmiştir.

Söylem analizi; yazılı veya sesli metinlerde saklanan iletilerin incelenmesine ve anlam kavramı çerçevesinde değerlendirilebilmesine imkan sağlayan bir yöntem olduğu için bu çalışmada tercih edilmiştir (Aziz, 2014, s. 149). Söylem analizi aynı zamanda; metin içerisinde gizlenmiş anlamların toplumsal ve kültürel bağlam çerçevesinde analiz edilmesine imkan sağladığı için bu çalışmanın amaçları göz önüne alındığında kullanılacak en uygun analiz yöntemi olarak öngörülmüştür (Bilis, 2014, s. 9-27).

Söylem analizi, yirminci yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren sosyal bilimlerde alanında adından çokça söz ettirmiş bir nitel araştırma yöntemidir (Gür, 2015, s. 185-202). 1970'li yılların başıyla birlikte alan yazında yaygınlaşan söylem analizi 20. Yüzyılın sonlarında popüler hale gelmiştir. Sosyal bilimlerde özellikle edebiyat, sosyoloji, tarih, felsefe gibi alanlarda kullanımı yaygınlaşan bir yöntem haline gelen söylem analizi disiplinler arası bir analiz yöntemidir.

Söylem analizinde televizyon programı, dergiler, gazete haberleri, online haberler, diziler, sinema filmleri vb. gibi biçimsel olarak söylem içeren her türlü kayıt edilmiş envanter veya metin araştırma konusu olabileceği için bu analiz dinden, ideolojiye, kitle iletişim araçlarından, her türlü metne kadar geniş bir çalışma alanına sahiptir (Erdoğan ve Alemdar, 2010, s. 57). Açıklanan bu nedenler itibarıyla söylem analizi birbirinden ayrı alanlarda farklı amaçları gerçekleştirmek için kullanıldığından, söylem analizinde alan yazında anlaşmaya varılmış tek bir analiz yöntemi mümkün olmamaktadır (Aziz, 2014, s. 153). Bütün bu nedenler sonucunda bu çalışmada kullanılan söylem analizi Teun A. van Dijk, Norman Fairclough ve Ruth Wodak'ın, söylem analizi yöntemi içerisinde geliştirdikleri ve uyguladıkları farklı yaklaşımlardan oluşan karma bir yöntem olarak belirlenmiştir.

Gösterge bilimsel analiz ise sözlü veya sözsüz göstergeler arasında anlam kurulmasına olanak sağlayan bir analiz yöntemidir (Bircan, 2015, s. 17-41). Gösterge ve işaretler bilimi olarak da tanımlanan gösterge bilimsel analizin temeli Saussure tarafından atılmıştır ve semiyoloji olarak ta bilinmektedir. Bu çalışmada söylem analizinin yanında gösterge bilimsel analizinde tercih edilmesinin amacı incelenen dizilerde karakterlerin yaşam tarzları arasındaki farklılıkların izleyici tarafından daha net ayırt edilmesini sağlayan sahne geçişlerinin, aile içi yaşamlarının ve karakterlerin gündelik işlerindeki farkların analizinin yapılmasıdır.

Sonuç olarak bu çalışmada; ülkemizdeki televizyon dizilerinde zamanla değişen “Din” olgusunun temsilinin incelenmesi için amaçlı örneklem yöntemiyle seçilen iki farklı kanaldan dini öğeler taşıyan iki televizyon dizisi seçilmiş ve dizilerin içerisinde yer alan dini nitelikteki söylemler, söylem analizi ve gösterge bilimsel analiz yöntemleri ile incelenmiştir. Amaçlı örneklem yönteminin temelini, araştırmanın amaçları çerçevesinde evrenin temsili bir örneği yerine, amaçlı olarak bir veya birden çok alt kesiminin örnek alınması oluşturmaktadır. Örneklem belirlenirken araştırma sorununa en uygun olan öğelerin seçimine özen gösterilmiştir (Şimşek, 2012, s.108-133). Bu bilgiler çalışmanın amaçları göz önünde alındığında; analizi yapılacak diziler belirlenirken, daha ılıman ve anlayışlı söylemler içeren ATV kanalının Huzur Sokağı dizisi ile daha sert ve keskin söylemler içeren SHOW TV’nin Kızılıcak Şerbeti dizisi seçilmiştir. Bu diziler seçilirken dizilerin bölümleri Youtube üzerinden izlenerek analiz edildiği için Youtube izlenme oranları, dini temsillere sahip olmaları ve dini temsil etmedeki farklılıkları dikkate alınmıştır.

Analiz yapılırken dizilerde yer alan karakterlerin söylemleri söylem analizi yöntemi ile incelenirken karakterlerin yaşam biçimleri arasındaki farkların gösterildiği sahneler gösterge bilimsel analiz yönteminden faydalanarak incelenmiş ve dizilerin ilk beş bölümü dini söylemler üzerinden analiz edilmiştir.

5. BULGULAR

5.1.Huzur Sokağı Dizisi Künye Bilgileri ve Genel Özeti

ATV kanalında yayınlanmış olan Huzur Sokağı dizisi İslami düşünce ve yazılarıyla dikkat çeken gazeteci – yazar Şule Yüksel Şenler’in aynı adlı kitabından uyarlanan bir dizidir. Dizinin başrollerinde Kutsi (Bilal), Selin Demirartar (Feyza), Sinem Öztürk (Şükran), Güven Hokna (Saadet) ve Yeşim Salkım (Emel) bulunmaktadır. Yapımı Set Yapım’a ait olan dizinin yapımcılığını Erdoğan Sevinç üstlenmiş ve dizinin Senaryosu Funda Çetin tarafından yazılmış yönetmenliğini ise Şenol Sönmez yapmıştır.

Dizinin genel konusunu ise küçük yaşta babasını kaybeden ve annesi ile kız kardeşine bakmak için geceleri taksicilik yapan gündüzleri ise hayat şartlarından dolayı yaşlılarından sonra başladığı üniversitede derse giren orta yaşlı, sözüne güvenilen, ahlakı ve kişiliği çevresi tarafından takdir edilen, muhafazakar ve dini hassasiyetleri ön planda olan Bilal (Kutsi) ve annesini küçük yaşta kaybeden, fabrikatör bir babanın tek kızı olan, her istediği yapılan, dini hassasiyetlerden uzak (ramazan ayında bile gece kulüplerine giden ve alkol almaktan çekinmeyen), çalışmayan, şımarık Feyza (Selin Demirartar) arasındaki kültürel farklılıklara rağmen yaşanan aşk hikayesi anlatılmaktadır.

Feyza arkadaşlarıyla girdiği bir iddia sonucu Bilal’i kendisine aşık etmeye çalışırken Bilal’in mahallesinde çocukluğundan beri birbirlerine yakıştırılan ve Bilal’in ev sahibinin kızı olan kapalı, naif, ailesiyle yaşayan, sorumluluk sahibi, çekingen ve Bilal’e aşık olan Şükran bir anda bir aşk üçgeninin içine düşerler. Bilal’in Feyza’ya ilgi duymasına en çok tepki gösteren isim ise Şükran’ın annesi Saadet’tir. Dizi genel olarak çeşitli olaylar çerçevesinde şekillenen bu dört karakterin başından geçenleri merkeze almaktadır.

5.2. Huzur Sokağı Dizisi Söylem ve Gösterge Bilimsel Analizi

Dizi Bilal'in de içinde bulunduğu bir tür dini sohbet grubuyla başlamaktadır. Bu sohbette kapitalizmin insanları daha çok kazanmak için daha çok çalışmaya mecbur kıldığı bu nedenle "insanları dinden uzaklaştırdığı" söylemi dikkat çekmektedir. Bu söylemin alt metninde insanların fani hayatı daha fazla önemseyerek, ölümden sonraki yaşamları için çalışmak yerine ölümlü yaşamları için daha fazla çaba gösterdiklerine vurgu yapılmaktadır. Bu sahnenin devamında ise Feyza'nın gece kulübünde alkol alarak bir arkadaşının doğum gününü kutladığı sahne gösterilmektedir. Bu iki sahnenin arka arkaya gösterilmesi ile karakterlerin yaşam tarzları ve dünya görüşleri arasındaki keskin farklılıkların altı çizilmeye çalışılmaktadır. Bir tarafta dünya ve ahiret sorunlarıyla alakalı sohbetlere katılan dindar ve geleneksel Bilal diğer tarafta dünya ve ahiret sorunlarını önemsemeyen sadece eğlenmek amacı güden seküler ve modern Feyza. Dizi içerisinde dindar ve dindar olmayan kavramlarının temsil edilmesinde kullanılan ikon ve göstergeler şu şekilde verilmiştir.

Tablo-1: Huzur Sokağı Dizisi İçerisinde Geçen Dindar ve Dindar Olmayan Kavramlarının Göstergeleri

Dindar	Dindar Olmayan
Baş Örtüsü	Mini Etek, Askılı Elbise
İbadet (namaz, oruç)	İbadet Etmeyen
Seccade	Alkol Şişeleri
Cami, Türbe	Gece Kulübü
Dua	Şarkı

Göstergelerden de anlaşılacağı üzere dizide dindar ve dindar olmayan ayrımı yapılırken insanların düşünce tarzları, niyetleri, başka insanlara karşı tavırları vb. gibi durumlar göz ardı edilerek daha görsel öğeler üzerinden ayırım yapılmıştır. Fakat din, dindarlık ve inanç sadece görüntüden ibaret olan bir olgu değildir. Bakara Suresi 177. Ayette geçtiği gibi "İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara, peygamberlere inanır. (Allah'ın rızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekat verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Müttakiler ancak onlardır (Okuyan, 2021). Bu ayetten de anlaşılacağı gibi İslam inancını ve dindarlığı sadece baş örtüsü, türbe gibi göstergelerle sınırlandırmak yanlıştır. İslam dinine göre İslam inancı öncelikle insanların kalbinde başlamaktadır.

Dizide Bilal'in yaşadığı mahalle sıcak, samimi, anlayışlı, muhafazakar, herkesin birbirine yardım ettiği, hoşgörülü insanların bir arada yaşadığı bir ortam olarak sunulmakta ve bu ortamın merkezine tüm mahallelinin sevdiği Bilal karakteri yerleştirilmektedir. Bilal'in mahallede sevildiğinin ve takdir edildiğinin göstergesi olarak "bu zamanda tahsilli, vicdanlı, imanlı bir genç bulmak kolay mı?" söyleminde bulunmaktadır. Bu söylemin alt metninde mahallede yaşayan insanların eğitime, vicdana ve dini değerleri taşıyan insanlara verdiği değer altı çizildiği görülmektedir. Başka bir sahnede mahallede iftar hazırlığı yapılırken Bilal'in üniversiteden arkadaşları açık giyinmiş olmalarına ve oruç olmamalarına rağmen iftar

yemeğine davet edilmekte ve Bilal'in arkadaşlarının 'ama biz oruç değiliz' söylemine karşılık ' olur mu öyle şey? Siz iftar sofrasının üzerine gelmiş Allah'ın misafirlerisiniz' söylemiyle sofraya kabul edilmektedirler. Bu söylemlerin altında dinde zorlama olmadığı ve oruç tutmamalarına rağmen mahalleli tarafından yargılanmadan hoşgörülü bir şekilde kendilerinden farklı insanların kabul gördüğü, mahallede hoşgörülü bir ortamın varlığı vurgusu yapılmaktadır.

Dizinin sonraki sahnesinde ise iftardan ayrılan Bilal'in arkadaşlarının kendi aralarındaki sohbet gösterilmekte ve arkadaş grubundan bir kız Bilal için 'Onlar bizim gibi değil, onlar gibiler ancak başı bağlı, namazında abdestinde, bir kızla ilgilenir. İlgilenmek derken de bulur öyle bir kız evlenir, flört falan zina onlara göre' söyleminde bulunmaktadır. Bu söylemin alt metinleri incelendiğinde ise; biz ve onlar olarak dindar ve dindar olmayan kişilerin kutuplaştırıldığı, dindar kişilerin sadece kendileri gibi dindar olanlar ile ilgilenebileceği fakat dindar olmayan kesimin istediği kişi ile ilgilenip flört edebileceği, dindar olan kesimin ise başka birisiyle ilgilendiğinde tanımaya bile gerek duymadan evlenmek zorunda olduğu, dindar kesimden bir kişinin başka bir kişi ile duygusal olarak görüşmesinin zina olarak görüleceğinin düşünüldüğü dikkat çekmektedir.

Başka bir sahnede ise Feyza'yı camide gören Bilal, Feyza'ya 'Dün akşam seni camide mi gördüm?' diye sormakta ve Feyza 'Beni camide görmeyen seni neden şaşırtıyor din sizin tek elinizde mi?' cevabını vermektedir. Bu cevabın alt metinlerine bakıldığında ise Feyza'nın dindar olarak nitelendiren kesimin bir tek kendilerinin ibadet edip, camiye girebileceğini kapalı veya dindar olarak görünmeyen insanların ibadet etmelerinden rahatsızlık duyabilecekleri düşüncesinde olduğu görülmektedir.

2. bölüm içerisinde yer alan başka bir sahnede mahalle sakinlerinden birisinin işten çıkarıldığı için üzüldüğü ve mahallelilerin onu 'Allah ne veriyse birlikte yeriz, dert etme dert veren Allah çaresini de gönderecektir mutlaka' şeklinde teselli ettiği görülmektedir. Türk Dil Kurumu'na göre bu sözün anlamı 'Elde olan ile yetinmek, Allah'ın verdiği nimetlere ve kazanca şükretmek'(Sözlük,2023). Olarak açıklanmıştır. Dizide kullanılan söylemin alt metninde ise kötü günde de beraberiz, biz senin yanındayız, derdini azalt, bize güven vurgusu yapılmaktadır.

Başka bir sahnede ise Feyza kabristanda annesinin mezarının başındadır ve eşarp takmaktadır. Feyza karakteri dindar olmayan bir karakter olarak gösterilmesine rağmen kabristanda başını örtmesi gibi detay göstergelerle aslında dine tamamen uzak bir karakter olmadığı izleyiciye verilmeye çalışılmaktadır. Sahnenin devamında kabristana taksi ile müşteri getiren Bilal, Feyza'nın üzgün olduğunu görür ve onu Necip Fazıl Kısakürek'in 'Ölüm güzel şey, perde ardından haber. Hiç güzel olmasaydı, ölür müydü Peygamber' dizeleriyle teselli etmeye çalışmaktadır. Bu şiirin alt metinlerinde ise ölümün mutlak bir gerçek olduğu ve arkasından ahiret hayatının başlayacağı, ölümün kötü bir şey olmadığı bu yüzden Allah'ın peygamberinin bile öldüğü vurgulanmaktadır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de birçok Surede ölümle ilgili söylemler mevcuttur. Bu söylemlerin bazıları şu şekildedir; Enbiya Suresi 34-35. Ayetlerinde 'Senden önce hiçbir insan ölümsüzlük vermedik, Şimdi, sen ölürsen onlar ebedi mi kalacaklar?' ve Zümer Suresi 30. Ayette 'Elbette sen öleceksin, onlar da ölecekler' (Okuyan, 2021).

Dizide 3. bölüm bayramlaşma ile başlamaktadır. Tüm mahalle de el öpülerek bayramlaşma, Allah'a şükür, cami, bayram namazı ve bayram ziyaretleri sahneleri gösterilmektedir. Bu göstergeler doğrultusunda İslami inanın bir gerekliliği olan ramazan ayı sonrasında ramazan orucunun bitişini simgeleyen bayram olgusu izleyiciye verilmektedir.

4. Bölümde yer alan başka bir sahnede ise mahalle sakinlerinden birinin çocuğu hastalanır ve tüm mahalle hastanede çocuğu ziyaret etmek amacıyla hastaneye gitmektedirler. Mahalle

sakinleri hasta çocuğun babasını “ Avucunu Allah’a aç ve Rabbime derman versin diye dua et, şüphesiz ki tüm dertlerin dermanı Allah’tadır” öğüdünü verir söylemleri ile teselli etmektedir. Bu öğüdün alt metninde kendinden yüce ve kudretli olana sığınarak dertlerinden kurtulma arzusu ve şahsi olarak gücünün yetmeyeceği olaylarda gücünün yeteceğine inandığını ilahi bir varlıktan destek alarak rahatlama mesajları dikkat çekmektedir.

5. Bölümde ise çocuğu hastalanan mahallelinin, çocuğu vefat etmiştir. Bilal ve tüm mahalle sakinleri “Acıyı veren Allah, metanetini verir, metanetli ol oğlum” diyerek mahalle sakinine ölümün her canlı için bir gerçek olduğunu ve ölümün acısına sadece Allah’a sığınarak katlanılabileceğinin mesajını vermektedir. Bu sahnede çocuğunu kaybeden mahalle sakinini Bilal “ ağlayacaksın tabi ağlayacaksın, Peygamberimiz bile ağlamış oğlu İbrahim öldüğünde. -Sen de mi ağlıyorsun ya Resulullah? Dediklerinde göz ağlar, kalp mahzun olur fakat biz sadece Rabbimizin hoşnut olacağı şeyi söyleriz- buyurmuştu” diyerek bir kıssa anlatarak çocuğu vefat eden mahalle sakinini teselli etmeye çalışmaktadır. Bu söylemin alt metninde ise çocuğunu kaybeden birisinin ağlamasının çok doğal olduğu Peygamber efendimiz bile ağladı örneği üzerinden verilirken, aynı zamanda bu durumun Allah’ın takdiri olduğu ve bu durumun kabullenilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Sonuç olarak Huzur Sokağı dizinin ilk 5 bölümü söylem analizi ve gösterge bilimsel analiz yöntemi ile incelendiğinde dizi içerisinde verilen gösterge ve ikonlarla dindar karakterlerin yaşam tarzı ile dindar olmayan olarak nitelendirilen karakterlerin yaşam tarzları arasındaki farklılıkların altının sürekli çizildiği görülmektedir. Çok ciddi söylem sınırlarıyla çizilmeyen bir “biz ve onlar” kutuplaştırmasının izleri açıkça görülmektedir. Fakat aynı zamanda dizinin ilk 5 bölümü boyunca aralarda verilen enstantanelerle; Feyza’nın kabristana baş örtüsü ile gitmesi, oruç olmayan karakterlerin iftar sofrasına kabul edilmesi, diğer karakterler hakkında kötü yorum yapan bir karakterin hemen “hakka giriyorsun, günah, yapma, ayıptır” gibi ifadelerle uyarılması, gündelik konuşmalarda kullanılan “hayırlı sabahlar, Allah razı olsun, şükür” gibi cümleler ve dizi içerisinde Mevlana, Necip Fazıl Kısakürek, Fuzuli gibi tasavvuf edebiyatının çok güçlü isimlerinden yapılan alıntılar ve göndermeler ile dizi izleyiciye verilmek istenen mesajın iki kesim arasında inanç ve gündelik hayatta farklılıklar olmasına rağmen hoşgörülü ve anlayışlı bir iletişim ile ilişkilerin devam edebileceği olduğu açıkça görülmektedir. Huzur Sokağı dizisi içerisinde geçen dini söylemlerin atıf ve örneklerle sağlam bir zemine oturtulmaya çalışıldığı da yapılan analizler sonucu gözlemlenmiştir.

5.3. Kızılık Şerbeti Dizisi Künye Bilgileri ve Genel Özeti

SHOW TV’de yayınlanmakta olan Kızılık Şerbeti dizisinin Başrollerinde Barış Kılıç (Ömer), Evrim Alasya (Kıvılcım), Sibel Taşçıoğlu (Pembe), Settar Tanrıöven (Abdullah), Sıla Türkoğlu (Doğa) ve Doğukan Güngör (Fatih) bulunmaktadır. Yapımı Gold Film’e ait olan dizinin senaryosunu İstanbul Yazı (Melis Civelek), yapımcılığını Faruk Turgut, yönetmenliğini ise “Ketché” adıyla da bilinen Hakan Kırvavaç yapmaktadır.

Her bölümde “gerçek bir hayat hikayesinden oluşmaktadır” ibaresi ile başlayan dizi kendi doğruları olan, dominant, ilkeli, modern, kapalı insanlara karşı ön yargılı, beş yıl önce eşinden boşanmış, iki kız çocuğu ve annesiyle yaşayan bir okul müdürün olan Kıvılcım’ın (Evrim Alasya) kızı Doğa (Sıla Türkoğlu) ile muhafazakar olarak nitelendirilen, evde babanın dominant bir karakter olarak tanıtıldığı, abisi, abisinin eşi, kız kardeşi, annesi ve babası ile birlikte maaile yaşayan, oldukça varlıklı bir ailenin ikinci oğlu Fatih (Doğukan Güngör) arasındaki aile çatışması ve aşk hikayesi çerçevesinde şekillenmektedir.

Doğa’nın annesi Kıvılcım iyi eğitilmiş, modern, çocuklarını kendi doğruları ile yetiştirmeye çalışan, müdürlük yaptığı lise eğitimine devam eden küçük kızına bile ayrımcılık yaptığı düşünülmesin diye özel çaba sarf eden, dominant bir karakterdir. İki çocuğunun iyi eğitim alıp başarılı olabilmesi en büyük dileği olan Kıvılcım karakterinin büyük kızı Doğa dış

hekimliği fakültesinde okumaktadır ve muhafazakar bir ailenin oğlu olan Fatih ile sevgilidir. Dizi Doğa'nın Fatih'ten hamile kalmasıyla başlar ve Kıvılcım Fatih'in ailesinin muhafazakar olduğunu öğrenince şiddetle bu evliliğe karşı çıkmasıyla şekillenmeye başlamaktadır. Dizi genel olarak annesinin karşı çıkmasına rağmen Fatih ile gizlice evlenen ve Fatih'in ailesiyle birlikte yaşamaya başlayan Doğa ile Fatih ilişkisi çerçevesinde iki aile arasındaki düşünce ve yaşam tarzı farklılıkları etrafında dönmektedir.

5.4. Kızılıcık Şerbeti Dizisi Söylem ve Gösterge Bilimsel Analizi

Dizinin ilk beş bölümü içerisinde muhafazakar ve muhafazakar olmayan kavramlarının temsil edilmesinde kullanılan ikon ve göstergeler şu şekilde verilmiştir.

Tablo-2: Kızılıcık Şerbeti Dizisi İçerisinde Geçen Muhafazakar ve Muhafazakar Olmayan Kavramlarının Göstergeleri

Muhafazakar	Muhafazakar Olmayan
Baş Örtüsü	Mine Elbise, Derin Yırtmaçlı Etek
Ayakkabı ile Eve Girmemek	Ayakkabı ile Eve Girmek
İbadet (Namaz, Sadaka, Kurban)	İbadet Edeni Küçümsemek
Çay İçmek	Alkol İçmek
Yasin-i Şerif, Kur'an-ı Kerim	Tablet, Televizyon
Türbe, Dua Toplantısı	Eğlence Mekanı
Yılbaşı Kutlamayan	Yılbaşı Ağacı ve Kutlaması

Dizide eve girerken ayakkabılarını çıkarmak veya çay içmek muhafazakarlık göstergeleri olarak kullanılmış, eve girerken ayakkabısını çıkarmayan kişiler modern addedilirken ayakkabılarını çıkaran insanlar modern olmayan, muhafazakar ve geri kafalı olarak addedilmiştir. İncelenen diğer dizide olduğu gibi bu dizide de muhafazakar ve muhafazakar olmayan ayrımı yapılırken insanların düşünce tarzları, niyetleri, başka insanlara karşı tavırları vb. gibi durumlar göz ardı edilerek; İslami inanç sadece görsel öğeler üzerinden vurgulanmıştır.

Dizinin ilk bölümünde bu araştırma için en dikkat çeken sahne Kıvılcım karakterinin küçük kızı Çimen ile alışveriş için gittiği mağazada kapalı bir kadınla çarpışmasıyla başlamaktadır. Kapalı kadının kendisine yanlışlıkla çarpmasıyla "Bunlarda her yerde" söyleminde bulunan Kıvılcım'a kapalı kadın " sen onu bana mı dedin? Özgürlük düşmanı" diyerek cevap vermiştir. Kıvılcım ise " böyle özgürlük olmaz olsun, medeniyet düşmanı" cevabını vererek tartışmayı uzatmış ve araya girmeye çalışan mağaza çalışanına "neden alıyorsunuz bunları içeri?" diyerek çıkmıştır. Bu tartışmada geçen söylemlerin alt metnine bakıldığında Kıvılcım karakterinin baş örtülü kadınların bırakın mağazalarda alışveriş yapmayı sokağa bile çıkmaya hakları olmadığını, baş örtülü insanların medeniyetten, modernlikten uzak insanlar olarak gördüğü "neden alıyorsunuz bunları içeri?" söylemiyle çok net aşağılandığı çıkarımını yapmak mümkündür.

Dizinin ilk bölümünün başka bir sahnesinde Kıvılcım ve annesi arasında geçen bir kaplıca muhabbetinde Kıvılcım annesine “ Şimdiki kaplıcalarla eski kaplıcalar bir mi? Nerde kafası kapalıları var onlar doluyor oraya” söyleminde bulunmaktadır. Bu söylemin alt metnine baktığımızda ise Kıvılcım karakterinin baş örtülü insanlar için olan nefret boyutuna ulaşan önyargısının devam ettiği görülmektedir. Söylemlerinden de anlaşılacağı üzere Kıvılcım karakteri kapanmayı tercih etmiş insanların sosyal yaşamın herhangi bir yerinde, hiçbir şekilde yer almaması gerektiğini düşünmektedir. Kıvılcım karakterinin gözünde kapalı insanların alışveriş yapmaya, tatile gitmeye hatta sokağa çıkmaya bile hakları yoktur.

Dizinin 2. Bölümü Fatih’in ailesinin Doğa’yı istemek için Kıvılcım karakterinin evine gelmesiyle başlamaktadır. Tüm ailenin kadınlarının kapalı olduğunu gören Doğa’nın ailesi çok büyük şaşkınlığa uğramışlardır. Fatih’in ailesinin Doğa’nın ailesinin evine girerken ayakkabılarını çıkartmaları ise Kıvılcım tarafından muhafazakarlık ve kıroluk olarak yorumlanmıştır. Daha sonraki sahnede Kıvılcım annesi ve küçük kızıyla Fatih’in ailesini değerlendirirken “ya kızıma kafanı kapat derlerse, ben dışı olsun diye büyüttüm, muhafazakar aileye gelin oldu benim kızım aklımı kaçıracağım” söylemlerinde bulunmaktadır. Bu söylemlerin alt metnine bakıldığında ise Kıvılcım’ın Fatih’in ailesi ile ilgili en büyük endişesinin Doğa’nın kapanmaya zorlanacağı olduğu görülmektedir. Ayrıca Kıvılcım karakteri baş örtülü bir insanın üniversiteyi bitirip dışı olabileceğine de ihtimal vermemektedir. Konuşmanın devam eden bölümünde ise yine Kıvılcım karakteri Doğa için “ 2 sene sonra aşk bitince ne olacak? Kucağında çocukları kayınvalidesiyle yatır mı gezecek?” söyleminde bulunmaktadır. Bu söylemin alt metnine bakıldığında ise Kıvılcım’ın; Doğa’nın Fatih’in yaşam tarzına aşık olduğu için katlandığını ve kapalı insanların boş vaktinde yaptıkları tek aktivitenin yatır gezmek olduğunu düşündüğü görülmektedir.

Dizinin 2. Bölümünün farklı bir sahnesinde Fatih’in ablası Nursema annesine “Alırsa öyle kızı anasıda tavırlı olur tabii. Bunlar böyle modernlik diye deliren dejenere insanlar, kendi hayatlarına baksınlar, Allah ıslah etsin bunları” söyleminde bulunduğu görülmektedir. Bu söylemin alt metnlerine bakıldığında ise Nursema’nın Doğa’nın Fatih’ten evlenmeden hamile kalmasını eleştirdiği fakat bu durum için kardeşini değil de sadece Doğa’yı ve Doğa’nın yetişme tarzını suçladığı açıkça görülmektedir. Ayrıca modernlik kavramının İslami düşünce ve inançtan tamamen ayrı düşen bir dejenerasyon durumu olarak ifade edildiği de söylemden net bir şekilde çıkarılmaktadır. Fakat bu söylemlerden de anlaşılacağı üzere muhafazakar ve iyi eğitilmiş olarak tanımladığı kardeşi Fatih’in evlilik öncesi bir kadınla birlikte olmasında herhangi bir yanlışlık görmemektedir.

Farklı bir sahnede ise düğün hazırlıkları için Doğa’nın teyzesinin organizasyon şirketine Doğa ile birlikte giden Nursema, Doğa’nın teyzesini görünce “Teyzen bu mu? Allah hidayet nasip etsin. Düğüne de bunun gibi bir kılıkla mı gelecek? Sen konuş, olmadı annen konuşsun” diyerek Doğa’yı uyarmaktadır. Bu söylemin alt metnine bakıldığında Nursema’nın kendisi gibi kapalı olmayan insanların giyim ve kıyafet tercihlerini yargıladığı ve kendi düşüncesine göre giyinmeyen insanları çevresinde istemediği açıkça görülmektedir.

Dizinin 3. Bölümünde dikkat çeken ilk sahne Nursema ve Alev arasında geçen bir konuşma sahnesidir. Alev Nursema’ya “Nursema sen ne kadar güzelsin, yüzün kalemlerle çizilmiş gibi neden kapattın ki kafanı?” sorusunu sormaktadır. Bu söylemden anlaşılacağı üzere Alev baş örtüsünü bir aksesuar olarak nitelendirerek sadece çirkin kadınların kendilerini saklamak için kullandıklarını düşünmektedir. Nursema ise Alev’e “ Ben sana başın neden açık diye soruyor muyum? Sana ne benim örtümden? Sizin normaliniz buysa bizim normalimiz de bu” cevabını vermektedir. Bu söylemden anlaşılacağı üzere Nursema kapalı ve açık insanların “normal” anlayışlarının birbirinden farklı olduğu düşüncesini siz ve biz ayrımını yaparak göstermektedir. Kapalı ve açık insanları iki farklı grup, kutup veya sınıfmış gibi düşünmekte ve karşıt olarak gördüğü gruptan gelen bir soruyu nazikçe nedenleri ile birlikte anlatarak karşıt

gördüğü kişiyi kazanmaya çalışmaktansa, sinirlenip, tersleyerek mesafesini açmaya devam etmektedir.

Sonraki sahnede Nursema Alev ile yaşadıklarını annesi Pembe Hanıma anlatırken şöyle bir ifade kullanmaktadır; “Biz ne günah işledik te Allah bunları (Doğa ve ailesini) verdi başımıza? Fitremizi veriyoruz, zekatımızı veriyoruz, kurbanımızı kesiyoruz, herkese iyi davranıyoruz reva mı bunlar bizim gibi insanlara?” Bu söylemden anlaşılacağı üzere Nursema kendisini ve ailesini, Doğa’nın ailesinden üstün görmekte ve Doğa’nın ailesinin onları cezalandırmak için Allah tarafından gönderildiğini düşünmektedir. Fakat inancın gereği olan şeyleri (fitre vermek zekat vermek, kurban kesmek vb.) yaptığı için böyle bir cezayı (Doğa ve ailesini) hak edecek bir şey yapmadıklarına inanmaktadır.

Başka bir sahnede Doğa, Kıvılcım, Pembe ve Nursema Doğa için gelinlik bakmaya gitmişlerdir ve Doğa’nın seçtiği gelinlik Pembe ve Nursema için fazla açık bulunur. Nursema Doğa’ya; “Gelinlik değil bu gecelik, dansöz müsün sen? Koskoca Abdullah Ünal’ın karşısına nasıl çıkacaksın bu kılıkla?” söyleminde bulunmaktadır. Bu söylemin alt metnine bakıldığında ise Nursema’nın kendi bakış açısına göre açık olan herhangi bir kıyafeti dansöz kıyafetiyle eş değer tuttuğu ve aile üyesi olarak gördüğü bir kadının (Doğa’nın) açık giyinmesinin Allah nezdinde günah olmasından önce babası Abdullah Ünal açısından uygun bulunmayacağı endişesinde olduğu görülmektedir. Bu söylemin ardından Kıvılcım Doğa’ya; “ Bu insanlar senin kıyafetine karışıyorlar hiç cevap vermeden kabul ediyorsun, bugün bunu yapan yarın sana türban tak diye baskı yapar” ifadelerini kullanmaktadır. Bu söylemin alt metninde ise yine Kıvılcım’ın en büyük korkusu olan Doğa’nın zorla baş örtüsü takması endişesinin yattığı açıkça görülmektedir.

Sonraki sahnede Doğa’nın eltisi rolündeki Nilay, gelinlik seçimi ile ilgili sohbetin üzerine “Biz bu tür şeylere alışkın değiliz, biz düzgün ve geleneklerine bağlı bir aileyiz” söyleminde bulunmaktadır. Bu söylemin alt metnine bakıldığında ise Nilay’ın eşinin ailesini geleneklerine bağlı (muhafazakar) oldukları için düzgün olarak nitelendirirken Doğa’nın ailesini muhafazakar ve düzgün olmayan bir aile olarak nitelendirdiğini ve kendi ailesine layık görmediği açıkça görülmektedir.

Doğa ve Fatih’in düğün sahnesinde Doğa’nın ailesinin açık olduğunu gören Fatih’in kapalı misafirleri şöyle bir söylemde bulunmaktadır; “gelinin ailesi çok fena teyzesi özellikle hoppa belli her yerini açmış. Sen bu Abdullah Ünal’ın servetini biliyor musun? Yakında kapanır bunların hepsi.” Bu söylemlerin alt metnine bakıldığında ise görece açık giyinen veya kapalı olmayan insanların (kadınların) “fena” ve “hoppa” yani hafif (elde etmesi kolay, insanları etkilemek için vücudunu sergileyen vb.) olarak nitelendirildikleri açıkça görülmektedir. Ayrıca gelinin ailesi yakında kapanır söylemi ile de gelinin ailesinin Allah inancı için değil damadın babasının servetinden faydalanmak amacıyla kapanacağı düşüncesinin normalleştirildiği görülmektedir.

Dizinin 4. Bölümünde en dikkat çeken sahne ise Doğa’nın babasının düğüne açık olan nişanlısını baş örtülü bir şekilde getirmesi olarak görülmektedir. 3. Bölümde Fatih’in kapalı misafirlerinin “Abdullah Ünal’ın servetini biliyor musun? Yakında kapanır bunların hepsi” söylemini doğrular nitelikteki bu sahne sonrası Kıvılcım eski kocasına hesap sorarak “Fatih’in babası zengin diye bu halde senin nişanlın değil mi? Sen ne biçim insansın?” Doğa’nın babası ise “Evet ne var bunda? Bu devirde kim kızını bir maaşla çalışan adama vermek ister ki?” Bu söylemin alt metnine bakıldığında ise Doğa’nın babasının inanç ve dini duygulardan tamamen uzak bir şekilde maddi çıkar sağlama için baş örtüsünü kullandığını açıkça kabul ettiği görülmektedir.

Dizinin 5. Bölümü ise Pembe’nin Kıvılcım’ın evine gelerek eşi ve Alev arasında bir ilişki olduğu söylemi ile başlamaktadır. Bu esnada ablası Kıvılcım’ın evinde olan Alev bu söylemleri

duyarak Pembe'ye " Benim kıyafetlerim, hayat görüşüm sizden farklı diye bana metres olmayı mı yakıştırdınız? Siz demek ki başörtünüzden dolayı size yapılanları hiç acımadan başkasına yapabiliyorsunuz" söyleminde bulunmaktadır. Bu söylemin temelini bakıldığında ise Alev'in kıyafetleri üzerinden yargılanmasının haksızlık olduğunu düşündüğü görülmektedir. Ayrıca başörtülü insanların da kıyafetleri üzerinden yargılandığını ve bunun da haksızlık olduğunu kabul ettiği görülmektedir.

Farklı bir sahnede Doğa parkta başıboş bir köpek yavrusu bularak ve eve getirmektedir. Tüm ev halkı köpeğe karşı çıkararak ve Nursema Doğa'ya "Bu evde namaz kılınıyor, namaz kılınan eve köpek mi girer mi? Sen bu evde bizimle yaşıyorsun. Sen dini vecibelerini yerine getirmiyor olabilirsin ama bize de saygı duymak zorundasın" söyleminde bulunmaktadır. Bu söylemin alt metinlerine bakıldığında Nursema'nın Doğa'nın dini vecibelerini yerine getirmemesinden duyduğu rahatsızlık açıkça göze çarpmaktadır. Doğa ise Nursema'ya cevap olarak; " Sokakta kalmış aç bir köpeği eve getirmek saygısızlık mı? Müslümanlık iyilikten geçmiyor mu" söyleminde bulunmaktadır. Bu söylemin alt metnine bakıldığında ise Doğa'nın İslamiyet'i sadece dini vecibeleri yerine getirmekten ibaret olarak görmediği, iyilik yapmanın da İslamiyet'in içerisinde yer aldığını düşündüğü görülmektedir.

Başka bir sahnede Doğa'nın doktorunun erkek olduğunu öğrenen Pembe Doğa'yı kendi kadın doktoruna götürmek ister. Doğa, Kıvılcım ve Pembe'nin hastane sahnesinde doktorun başörtülü olmasından rahatsızlık duyan Kıvılcım " Doğa ne oluyor farkında mısın? Doktor kapalı, seni erkek doktor kontrol etmesin diye apar topar buraya getirdiler. Doktor kapalı, hemşire kapalı, hastalar kapalı, burada herkes kapalı. Kaçınıcı yüzyılda yaşıyoruz kadın doktora gitme ne demek?" söyleminde bulunmaktadır. Bu söylemin alt metinlerine bakıldığında Kıvılcım karakterinin bir kadının kadın doğum doktoru olarak kadın bir doktoru hele ki başörtülü bir kadın doğum doktorunu tercih etmesinin geri kafalılık olduğunu düşündüğü ve hastanedeki herkesin başörtülü olmasından çok rahatsız olduğu açıkça görülmektedir.

Sonuç olarak Kızılcık Şerbeti dizisinin ilk 5 bölümü söylem analizi ve gösterge bilimsel analiz yöntemi ile incelendiğinde dizi içerisinde verilen gösterge ve ikonlarla muhafazakar ve muhafazakar olmayan kavramlarının çok sık ve net bir şekilde altının çizildiği görülmektedir. Eve girerken ayakkabı çıkarmak, çay içmek, yılbaşı ağacı süslememek, kadın doktor tercih etmek, eve hayvan almamak gibi konular üzerinden muhafazakarlık algısı izleyiciye verilmeye çalışılmaktadır. Karakterler arasında çok ciddi boyutlara ulaşan biz ve siz, eski kafalı ve modern, muhafazakar ve modern ayrımları yapılmakta ve izleyiciye kapalı ve açık insanlar arasında gündelik hayatta da sürekli bir kutuplaşma var algısı empoze edilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca dizinin gerçek bir hayat hikayesinden uyarılma olduğu vurgusu her bölümde tekrarlanarak izleyiciye bu durumun gerçek hayatta da bu şekilde olduğu algısı dayatılmaktadır. Dizi içerisinde İslami ahlaka uymayacak söylem, gösterge ve ifadeler sıklıkla kullanılmakta ve empoze edilmeye çalışılan kutuplaştırma düşüncesi hiçbir İslami veya akademik zemine oturtulmayı başaramamıştır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada televizyonda dinin temsili, televizyon dizileri üzerinden incelenmeye çalışılmış ve ana akım medyada dini motiflerin ciddi bir şekilde incelendiği iki farklı televizyon kanalından iki dizi seçilmiştir. İncelen ilk dizi ATV kanalında yayınlanan Huzur Sokağı adlı dizidir. Dizini ilk beş bölümü YouTube üzerinden izlenerek incelenmiş ve dizinin ilk beş bölümünde genel olarak dindar ve dindar olmayan kavramlarının iki başrol karakter ve çevreleri aracılığıyla izleyici kitleye sunulduğu görülmüştür.

Huzur Sokağı dizisinde sadece dindarlık gösterge ve söylemleri değil zengin ve orta sınıf arasındaki yaşam farklarının da gösterge ve söylemlerine rastlamak mümkündür. Dizinin senaryosunun İslami gazeteci yazar Ayşe Yüksel'in kitabıyla eş güdümlü götürülmeye

çalışıldığı dikkat çeken başka bir unsurdur. Dindar ve dindar olmayan kesim arasındaki çatışmaları daha yumuşak ve yapıcı bir dil işlenerek ele alan dizi de Necip Fazıl Kısakürek, Fuzuli, Mevlana gibi tasavvuf edebiyatında ağırlığı olan isimlerden enstantaneler, Kur'an'ı Kerimden ve peygamberin hayatından alıntılar görmek mümkündür.

Huzur Sokağı dizisinde dindar kavramı cami, namaz, baş örtüsü, dua, selam, vicdan, birlik, beraberlik, ramazan, oruç gibi göstergelerle işlenirken dindar olmayan kavramı alkol, mine etek, saçlı açık kadınlar, eğlence mekanları, hile, aldatma gibi göstergelerle izleyiciye aktarılmaya çalışılmıştır.

İncelenen ikinci dizi olan ve Show TV'de yayınlanan Kızılılık Şerbeti adlı dizide ise muhafazakar ve muhafazakar olmayan kavramları ağırlıklı olarak işlenmiştir. Çok sert ve ayrılıkçı bir dili olan dizide muhafazakar olmayan kesim kendini modern, okumuş ve bilinçli olarak nitelendirirken muhafazakar olan kesimi ise eski kafalı, yobaz, kıro, modernlik düşmanı olarak nitelendirmektedir. Muhafazakar olan kesim ise kendisini dini vecibelerini yerine getiren, iyi insanlar olarak nitelendirirken, muhafazakar olmayan kesimi modernlik uğruna dini vecibelerine sırt çeviren dejenere insanlar olarak nitelendirmektedir. İncelenen ilk beş bölüm içerisinde iki kesim arasında herhangi bir yapıcı bağ kurulamamış, ayrılıkçı ve ötekileştirici dilin yoğunluğu dikkat çekmiştir.

Kızılılık Şerbeti adlı dizinin her bölümünden önce yer alan 'gerçek bir hayat hikayesinden uyarlanmıştır' ibaresi ise izleyiciye dizinin içerisinde yaşanan olayların gündelik hayatta da yaşanan 'normal' şeyler olduğunu empoze etmek açısından önemli bir enstantane olarak değerlendirilmiştir.

01-12-2023 ve 11.01.2023 tarihleri arasında YouTube üzerinden incelenen iki dizinin ilk beş bölümünün izlenme sayıları aşağıda verilmiştir.

Tablo-3: Huzur Sokağı ve Kızılılık Şerbeti Dizilerinin YouTube İzlenme Sayıları

Huzur Sokağı YouTube İzlenme Sayıları		Kızılılık Şerbeti YouTube İzlenme Sayıları	
1. Bölüm	1.4 Milyon	1. Bölüm	6 Milyon
2. Bölüm	643 Bin	2. Bölüm	4.8 Milyon
3. Bölüm	489 Bin	3. Bölüm	5.1 Milyon
4. Bölüm	421 Bin	4. Bölüm	5.5 Milyon
5. Bölüm	355 Bin	5. Bölüm	4 Milyon
*01.12.2022-11.01.2023 Tarihleri Arasında			

Tabloda da çok net görülebileceği gibi Kızılılık Şerbeti adlı dizinin izlenme sayıları, Huzur Sokağı adlı dizinin izlenme sayılarından çok daha fazladır. Kızılılık Şerbeti adlı dizide biz ve siz, muhafazakar ve muhafazakar olmayan, modern ve geri kafalı vb. gibi neredeyse her alanda yer alan ayrılıkçı ve kutuplaştırıcı öğeler dikkat çekerken, din ile ilgili verilmeye çalışılan söylem ve göstergeler herhangi bir İslami kitap, hadis veya bilim insanını referans göstermeden sadece söylem düzeyinde kalmıştır.

Etki gücü bu kadar yüksek bir kitle iletişim aracı olan televizyonun altın saatleri olarak nitelendirilen prime time kuşağında her yaştan ve eğitim düzeyinden insanın erişimine açık bu tarz dizilerin dini ve dinine değer veren insanları anlatırken takındığı bu ayrılıkçı ve kutuplaştırıcı etkilerinin fark edilmemesi imkansızdır. Althusser'in devletin ideolojik aygıtlarından birisi olarak nitelendirdiği televizyonun ideoloji üretimi yapan ve dağıtan bir araç olduğu düşünülürse çalışmaya konu dizilerin izleyiciler üzerinde ne derece yanlış bir etkiye sebep olacağı daha net anlaşılacaktır.

Sonuç olarak dini içerikli televizyon dizilerinin veya sinema filmlerinin senaryoları hazırlanırken alanında yetkin bir veya birden çok akademisyenin ya da din bilimcinin danışmanlığında yazılmasının hem dini gerçeklerin yansıtılmasında hem de izleyicilere verilen mesajların doğruluğu konusunda büyük faydaları olacağı önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ali Şimşek (Ed.). (2008). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Aziz, A. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bilis, A. E. (2014). Selam filmi örneğinde islami düşüncenin sinemada temsili. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 107, 21.
- Bircan, U. (2015). Roland barthes ve göstergebilim. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 13 (26).
- Buruce, S. (2019). Representation of religion on television; a review on television series with religious content. New York: Routledge Francis Grup.
- Çamdereli, M. (Ed.). (2014). *Medya ve din*. İstanbul: Köprü Kitapları.
- Devran, Y. ve Basmacı, P. (2018). Toplumsal gündemin kurguya yansması: savaş dizileri. Y. Göksun (Ed.), *Televizyon Dizilerinin Keşfi içinde* (s. 111-141). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Dönmezer, S. (2004). Bir sosyolojik olgu olarak televizyon. Ankara: Savaş Yayınları.
- Enneli, P. (2010). Türkiye'de kesişen-çatışan dinsel ve etnik kimlikler. İstanbul: Say Yayınları.
- Erdoğanı İ. ve Korkmaz, A. (2010). Öteki kuram kitle iletişim kuram ve araştırmalarının tarihsel ve eleştirel bir değerlendirmesi. (3. Baskı). İstanbul: Erk Yayınları.
- Gür, T. (2013). Post-modern bir araştırma yöntemi olarak söylem çözümlemesi. Zeitschrift für die Welt der Türken (Journal of World of Turks), 5 (1).
- Kafalı, H. (2019). *Yapay Zeka, Toplum Ve Dinin Geleceği*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (46), 145-172.
- Mutlu, E. (2008). *Televizyonu anlamak*. Ankara: Ayraç Kitabevi.
- Newman, J. (1996). *Religion vs Television: Competitors in Cultural Context*, Praeger Publishers, Westport.

- Okuyan, M. (2021). *Kur'an meal-tefsir*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları.
- Özer, Ö. (2014). *Yetiştirme kuramı: televizyonun kültürel işlevlerinin incelenmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, G. (2014). Reklamlarda dinsel sembollerin kullanımı. M. Çamdereli (Yay. haz.). *Medya ve din* içinde (s. 289-324). İstanbul: Köprü Kitapları.
- Postman, N. (2010). Televizyon öldüren eğlence gösteri çağında kamusal söylem. (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tillich, P. (2000). *Din felsefesi*, Zeki Özcan (çev), Alfa Yayıncılık, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu- Sözlük (2023). *Allah ne verdiyse* (Erişim 15 Şubat 2023). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Yenen, İ. (2015). *Gazete haberlerinde din*. Ankara: Otorite Yayınları.
- Yurduneri, D. (2021, 6 Kasım). Microsoft sanal sohbet robotu patenti aldı. Teknosafari. (Erişim 15 Şubat 2023). Erişim adresi: <https://teknosafari.net/microsoft-olen-kisileri-kisisel-bilgilerini-kullanaraksohbet-robotu-haline-getirmeyi-mumkun-kilan-bir-patent-aldi/>
- Zengin, F. (2014). Dizilerde dinin temsili, M. Çamdereli (Yay. haz.). *Medya ve din* içinde (s. 73-93). İstanbul: Köprü Kitapları.